

УДК 025.4:027.54(477-25)НБУВ

Лола Крещенко,

молодший науковий співробітник, orcid.org/0000-0003-2866-2068,
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)
 просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна
 E-mail: vpobeditelnitca@gmail.com

Відображення видань з новітньої історії України в електронному каталозі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

У статті розглянуто питання відображення видань з новітньої історії України в електронному каталозі наукової бібліотеки згідно з новими підходами до періодизації нашої недавньої минувшини, запропонованими Інститутом історії НАН України та зафіксованими у скороченому варіанті Рубрикатора НБУВ і широкими можливостями класифікаційної системи. Йдеться також про формування на їх основі більш інформативних індексів УДК. Показано, як зміни, внесені до скороченого варіанта Рубрикатора НБУВ, сприяють удосконаленню електронного каталогу, допомагають бібліотекарям-систематизаторам у роботі.

К л ю ч о в і с л о в а: електронний каталог НБУВ, скорочений варіант Рубрикатора НБУВ, індекси УДК, новітня історія України, сучасна історична бібліографія.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є частиною світового інтелектуального, інформаційного співтовариства, тому удосконалення способів і методів роботи з інформацією стає пріоритетним напрямом її роботи. Більше 30 років тематичний пошук інформації здійснювався за допомогою класифікаційної ієрархії, яка завдяки своїй побудові давала можливість ширшого, багатоаспектного відображення явищ і подій.

Робота бібліотекаря, в даному випадку – систематизатора, є нині доволі трудомістким процесом. За таких обставин саме аналітико-інформаційний підхід виявився найбільш оптимальним способом систематизації літератури. Ця новація, запроваджена НБУВ у 2017 р., «удосконалює традиційний бібліотечний процес і істотно поліпшує якість автоматизованої інформаційної системи бібліотеки», «прискорює наукове опрацювання документів з необхідною глибиною, точністю та багатоаспектністю» [1, с. 10–11]. Аналітико-синтетичне опрацювання матеріалів одночасно за двома класифікаційними схемами – за Рубрикатором НБУВ і таблицями Універсальної десятикової класифікації (УДК), використовується нині в різних галузях знань, зокрема і в тих, що стосуються історії України.

«Історія – це справа, що вимагає людських зусиль, на які часто надихають національні мотивації. Щоб стати науковою, їй слід якимось чином звільнитися від обмежень, які вони накладають» [8, с. 362]. Обмеженнями стала ідеологія, що заважала об'єктивному відображенню подій, які відбу-

валися в Україні, внаслідок чого порушувався основний принцип історичної науки. З розпадом Радянського Союзу і утворенням низки незалежних держав з'явилася можливість по-іншому оцінити вітчизняну історію, спираючись на нові архівні дані, документи, дослідження, а також виробити нову тактику роботи з ними.

Академія наук України, зокрема вчені Інституту історії України, з початку 1990-х рр. видала понад 15 ґрунтовних монографій, в яких досліджуються як цілі епохи, так і окремі проблеми, що не згадувалися в літературі взагалі або згадувалися побіжно. Тому використання нової періодизації історії України дало змогу побачити не мозаїку, а повну картину поступу країни.

Вичерпний огляд історичних досліджень знаходимо у статті В. Кисельової «Нова бібліографічна база історичних досліджень та внесок Інституту історії України у розвиток сучасної історичної бібліографії». Авторка розкриває роль Інституту історії України у справі бібліографічного забезпечення історичних досліджень у сучасний період [4, с. 520].

Події, що відбувалися на території України, яка є частиною Європи, її цивілізаційного простору, стали розглядатися у загальноєвропейському контексті з відповідними хронологічними змінами. В результаті було переглянуто не тільки часові межі подій, але й позначення в електронному каталозі. «Реаліями сьогодення є паралельне існування цифрового та друкованого інформаційних світів, що потребує необхідності співіснування традиційної бібліотечної технології та нової електронної, органічного поєднання досягнень тра-

диційної інформаційно-бібліотечної сфери діяльності з перевагами сучасної комп'ютерної технології. У процесі освоєння нових інформаційних технологій бібліотеки відіграють відповідну роль, а саме, адаптують традиційні бібліотечні технології представлення знань до використання в цифровому інформаційному середовищі» [6, с. 109]. У зв'язку з тим, що усталені рубрики розділу «Історія України» застаріли і не відповідали сучасним реаліям, вченими Інституту історії України НАН України були запропоновані нові назви рубрик. Вони увійшли до скороченого варіанта Рубрикатора НБУВ, і це дало можливість збирати і систематизувати матеріал з абсолютно іншої точки зору [7, с. 180–182].

Сьогодні немає єдиної чіткої думки щодо градації історії, у т. ч. й історії новітнього часу. Енциклопедія історії України цей період характеризує як «сучасний період історії, який охоплює 20 – поч. 21 ст., тобто добу індустріального суспільства та становлення постіндустріального суспільства» [3, с. 470]. Наприклад, у скороченому варіанті Рубрикатора НБУВ матеріал, присвячений вказаному проміжку часу, віднесено до рубрики:

ТЗ(4УКР)6 Новітня історія України (1900 – 1991 рр.)

Цій рубриці відповідає рубрика УДК: **94(477)«1900/1991»**

Як бачимо, частина Нової історії, а саме період 1900–1917 рр. , віднесено до Новітньої історії. Тому перша рубрика за хронологією виділена в скороченому варіанті Рубрикатора НБУВ як:

ТЗ(4УКР)60 Україна в період 1900 – 1917 рр.

Цій рубриці відповідає рубрика УДК: **94(477)«1900/1917»**

Для більш повного відображення літератури, що висвітлює процеси цього часу, активно використовуються типові ділення. Наприклад:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)60-24 Зростання промисловості

УДК: 94(477)«1900/1917»:334. 716

РНБУВ: ТЗ(4УКР)60-41 Революційний рух на Україні на поч. ХХ ст.

УДК: 94(477)«1900/1917»:323. 272

«Робота над класифікаційною схемою, – цілком слушно зауважує К. Лобузін, – не може вважатися остаточно завершеною та потребує постійної актуалізації, оскільки її зміст, обсяг форма постійно змінюються у зв'язку із розвитком науки, техніки та виробництва. Введення нових змін і доповнень до класифікації не скасовує використання старих рубрик і має розроблятися з огляду на

логіку старої схеми» [6, с. 68]. Типові поділи дають змогу під час опрацювання нової літератури конкретніше виокремити діяльність тих чи інших груп, їх роль, а також показати нові явища в житті суспільства. Наступна рубрика скороченого варіанта Рубрикатора виглядає так:

ТЗ(4УКР)604 Україна в період Першої світової війни (1914 – 1917 рр.)

Цій рубриці відповідає рубрика УДК: **94(477)«1914/1917»:355. 48(100)**

Саме події Першої світової війни сприяли зростанню національної свідомості та актуалізували питання про створення національної держави. У книзі Ярослава Грицака «Нарис історії України» використано висловлювання М. Хагена: «Зокрема, вона сильно активізувала українське національне питання і спричинилася до зростання української національної свідомості. Якщо творення новітніх націй було результатом модернізаційних процесів, то саме війна виявилася найбільшим вторгненням модерного світу у традиційне селянське життя» [2, с. 105].

Література, присвячена подіям, що відбувалися на території України 1917 р. , фіксується в рубриках, що охоплюють також аспекти формування української держави та її різноманітні форми:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611 Україна в період 1917 – 1921 рр.

УДК: 94(477)«1917/1921»

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611-313. 1 УНР доби Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 рр.)

УДК: 94(477)«1917/1918»:321. 72ЦР

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611-313. 2 Гетьманщина (Українська держава Гетьмана П. Скоропадського) (29 квітня 1918 – грудень 1918 р.)

УДК: 94(477)«1918»:321. 64Г

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611-313. 3 УНР доби Директорії (14 грудня 1918р. – 10 листопада 1920 г.)

УДК: 94(477)«1918/1920»:321. 728Д]:342.

511

Інші державні утворення:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)616-3 ЗУНР (листопад 1918 – січень 1919рр.)

УДК: 94(477. 8)«1918/1919»:321. 728 ЗУНР

РНБУВ: ТЗ(4УКР)55)611-3 Донецько-Криворізька радянська республіка (12 лютого 1918 р. – 19 березня 1918 р.)

УДК: 94(477. 6)«1918»:321. 74ДКРР

Динаміка подій цього періоду, участь у них різних верств населення відображені у виданнях, що сконцентровані у рубриках:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611-43 Махновський рух

УДК: 94(477)«1918/1921»:329. 285:[323. 3:63-051]

Україна не просто брала участь у революції, а виступала безпосереднім її творцем. «Посилаючись на І. Лисяка-Рудницького, Я. Грицак підкреслив, що «укр. революція 1917–21 не зазнала поразки, хоча й не досягла своєї остаточної мети, однак вона внутрішньо переродила суспільство, створила Україну як модерну націю політичну» [3, с. 467].

Українська держава у той час не була однорідною і не включала ті землі, в межах яких вона зараз знаходиться, у т. ч. й Західну Україну. Західноукраїнські землі у 1917–1939 рр. перебували під владою різних європейських держав: Польщі, Чехії, Румунії. З огляду на це, для історичної літератури визначено відповідні рубрики:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)616 Західноукраїнські землі між двома світовими війнами (1917 – 1939 рр.)

УДК: 94(477. 83/. 86)«1917/1939»

В умовах повної дезорієнтації населення, великого числа закликів, боротьби ідеологій та різних поглядів на розвиток суспільства перемогли більшовики. «Дезорганізацією українських інститутів найкраще скористалися російські більшовики. Використовуючи популістські комуністичні гасла, обіцяючи віддати землю селянам, фабрики – робітникам, вони зуміли прихилити на свій бік немалу частину українців» [5, с. 197]. Саме цей факт уможливив виникнення у березні 1919 р. ще одного державного утворення:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)611-313. 4 УРСР (Українська Радянська Соціалістична Республіка)

УДК: 94(477)«1919»:321. 74 УРСР

Для відновлення держави після громадянської війни потрібні були фабрики, заводи, різноманітне обладнання, яке можна було придбати або завдяки золотим запасам країни, або експорту сировини. Україна, будучи великим виробником зернових, могла вирішити дану проблему. Але селяни не погоджувалися добровільно віддавати зерно, тому керівництво країни вдалося до примусу. Була проведена колективізація, ліквідація більш-менш заможних селян, і, як наслідок, голод, що залишив людей без засобів до існування. «Окрім очевидних людських втрат та величезного морального удару, голод завдав не виправної шкоди українському національному життю. Він практично знищив старе українське село з його багатими традиціями. Замість нього з'явилося колгоспне село, яке вже ніколи не повставало проти радянської влади» [2, с. 184]. Тому літературу, яка відображає події після громадянської війни, сконцетровано в рубриці:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613 Радянська модернізація України в 1921 – 1939 рр.

УДК: 94-048. 78(477)«1921/1939»

Їй підпорядковуються такі підрубрики:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613-2,2 Нова економічна політика (НЕП)

УДК: 94(477)«1922/1929»:338. 2

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613-205 Колективізація

УДК: 94(477)«1928/1933»:33. 025. 26

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613-209 Голодомор 1920-х і 1930 рр.

УДК: 94-056. 253 (477)«192/193»

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613-49 Репресії

УДК: 94(477)«192/193»:323. 281

РНБУВ: ТЗ(4УКР)613-4 Рух опору 1920-х і 1930 рр.

УДК: 94(477)«192/193»:329. 73.

До рубрики, що вказана нижче, включено досить великий перелік матеріалів не тільки про події воєнного часу, але й після нього:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)62 Україна в період 1939 – 1953 рр.

УДК: 94(477)«1939/1953»

Розглянемо основні, підпорядковані їй, рубрики.

1. Друга світова війна в світовій історії хронологічно охоплює час від 1939-го по 1945 р. Тому для відповідної літератури було введено рубрику:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)622 Україна в період Другої світової війни (1939–1945 рр.)

УДК: 94(477)«1939/1945»

2. Розпочати відбудову своїх територій країна змогла лише наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. З огляду на це, видання, документи з означеної проблематики охоплює рубрика:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)623 Україна в період повоєнного будівництва (1945–1953 рр.)

УДК: 94(477)«1945/1953»

3. У 1946–1947 рр. на території України знову панував голод. Літературу, що висвітлює цю трагічну подію, виділено в таку рубрику:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)623-209 Голод 1946 – 1947 рр.

УДК: 94-056. 253(477)«1946/1947»

Література з питань повстанського руху і націоналістичного підпілля через неоднозначне ставлення до них істориків збирається в розділі «Ф513(4УКР) Національно-визвольний рух в Україні». Хоча ця проблематика дублюється і у рубриках розділу «ТЗ(4УКР) Історія України»:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)626 Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939 – 1960 рр.

УДК: 94(477)«1939/1960»: [329. 614:329. 73]

Підрозділ, куди входять публікації, присвячені

1953–1991 рр. нашої історії, виглядає таким чином:
РНБУВ: ТЗ(4УКР)63 Україна в період 1953 – 1991 рр.

УДК: 94(477)«1953/1991»

Структурно він поділяється на 2 частини:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)630 Україна в період 1953 – 1980 рр.

УДК: 94(477)«1953/1985»

РНБУВ: ТЗ(4УКР)634 Україна в період 1986 – 1991 рр.

УДК: 94(477)«1986/1991»

В означених рубриках і підрубриках виділено матеріали про дисидентів, процес десталінізації та тимчасову лібералізацію радянського суспільства (1953–1964 рр.):

РНБУВ: ТЗ(4УКР)63-498 Дисидентський рух

УДК: 94(477)«1953/1991»:[329. 7:316. 647. 6]

РНБУВ: ТЗ(4УКР)630 Україна в період 1953 – 1985 рр.

УДК 94(477)«1953/1985»

Знаковим явищем у житті українського суспільства стало проголошення незалежності України. Наша країна в геополітичному сенсі стала однією з головних фігур у системі міжнародних відносин. Видання, що досліджували відповідний період сучасної історії України, виділено у нашому каталозі як:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)64 Історія України з 1991р.

УДК: 94(477)«1991/...»

За допомогою типових поділів створено підрубрики для літератури з розвитку різних галузей України, наприклад, її економіки:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)64-2 Соціально-економічний розвиток сучасної України

УДК: 94(477)«1991/...»:33

Також утворено рубрики, де збираються матеріали про стан різних верств населення, персоналії, відносини з іншими державами світу:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)64-64(4НІМ) Українсько-німецькі відносини

УДК: 94:327](477:430)«1991/...»

РНБУВ: ТЗ(4УКР)64-64(4ПОЛ) Українсько-польські відносини

УДК 94:327](477:438)«1991/...»

Виділено й інші аспекти зовнішньополітичної діяльності України. Видання з цієї проблематики сконцентровано у розділі «Ф4 Міжнародні відносини та зовнішня політика».

За час незалежності Україні довелося пережити багато подій: Помаранчева революція 2004 р., Євромайдан, Революція Гідності (2013–2014 рр.) тощо. Для літератури на цю тему створено рубрику:

РНБУВ: ТЗ(4УКР)64-41 Революції 2004 та 2013/2014 рр.

Цій рубриці відповідають дві рубрики УДК:

УДК: 94(477)«2004»:323. 2

УДК: 94(477)«2013/2014»:323. 2

У фаховому середовищі домінує думка, що «систематизація документів за сучасних умов швидкого розвитку знання, постійної зміни та розширення наукової термінології ускладнена багатьма проблемами. Це, в першу чергу, необхідність виявлення та фіксування нової термінології, її аналізу, прийняття методичних рішень: прив'язування відповідних термінів до наявних тематичних рубрик, рішення про внесення змін і доповнень, встановлення асоціативних і семантичних зв'язків» [6, с. 89]. Тому роботу зі створення рубрик необхідно продовжувати, вкрай важливо вносити зміни згідно з нововиявленими історичними фактами, завдяки новому мисленню і поглядам, а також безперервності історичного процесу.

Список бібліографічних посилань

1. Лобузін К., Галицька С., Орешина Н. Формування системи відповідності між Рубрикатором НБУВ і УДК в електронному каталозі НБУВ. *Бібл. вісник*. 2018. № 4. С. 10–14.
2. Грицак Я. Й. *Нариси з історії України: формування української модерної нації*. 2-ге вид. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
3. *Енциклопедія історії України*: Т. 7. Мл – О / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України, Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2010. 728 с.
4. Кисельова В. Нова бібліографічна база історичних досліджень та внесок Інституту історії України у розвиток сучасної історичної бібліографії : тези доповіді. *Історіографічні дослідження в Україні*. К. : Ін-т історії України НАНУ, 2012. Вип. 22. С. 519–528.
5. Кралюк П. М. *Чорна Рада*. Харків : Фоліо, 2018. 201 с.
6. Лобузін К. *Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах* [монографія]. Київ, 2010. 132с.
7. *Рубрикатор НБУВ. Скорочений варіант* / К. В. Лобузін, С. В. Галицька, Н. Я. Зайченко, Т. С. Медвідь, Н. В. Орешина, І. П. Перенесієнко, О. Г. Сандул; відп. ред. К. В. Лобузін; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 570 с.
8. Снайдер Т. *Перетворення нації. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569–1999* / пер. з англ., вид. 2-е. Київ : Дух і літера, 2016. 460 с.

References

1. Lobuzina, K., Halytska, S., Oreshyna, N. (2018). Formuvannia systemy vidpovidnosti mizh Rubrykatorom NBUV i UDK v elektronnomu katalogi NBUV [The formation of the system of conformity between the categories VNLU and UDC in the electronic catalog VNLU]. *Bibliotechnyi visnyk*, 4, 10-14. [In Ukrainian].
2. Hrytsak, Ya. (2000). *Narysy z istorii Ukrainy: formuvannia ukraïnskoi modernoi natsii* [Essays on the history of Ukraine: the formation of a Ukrainian modern nation]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

3. Smoliiy, A. (Ed.) (2010). *Entsyklopedia istorii Ukrainy* T. 7 [Encyclopedia of Ukrainian History: V. 7] Ml-O. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
4. Kyseliyova, V. (2012). Nova bibliohrafichna baza istorychnykh doslidzhen ta vnesok Instytutu istorii Ukrainy u rozvytok suchasnoi istorychnoi bibliohrafii: tezy dopovidi [New bibliographic base of historical research and contribution of the Institute of Ukrainian History to the development of modern historical bibliography: abstracts of the report]. *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*, 22. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Kraliuk, P. M. (2018). *Chorna Rada* [The Black Council]. Kharkiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. Lobuzina, K. V. (2010). *Bibliotechni klasyfikatsii v suchasnykh informatsiinykh servisakh* [Library classification of modern information services]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. Lobuzina, K., (Ed.) (2016). *Rubrykator Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Skorochenyi variant* [The Rubricator of The Vernadsky National Library of Ukraine. Short version]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
8. Snaider, T. (2016). *Peretvorennia natsii. Polshcha, Ukraina, Lyva, Bilorus 1569-1999* [The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

Lola Kreshchenko,

Junior Researcher, orcid.org/0000-0003-2866-2068, Vernadsky National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

REFLECTION OF THE EDITIONS OF THE NEWEST HISTORY OF UKRAINE IN THE ELECTRONIC CATALOG OF VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE

The article deals with the issue of displaying the Newest History of Ukraine in the electronic catalog of the scientific library in accordance with the new wording, proposed by the Institute of History of the Academy of Sciences of Ukraine, fixed in the abbreviated version of the nomenclature Vernadsky National Library of Ukraine, the broad possibilities of the classification system and the formation of more informative UDC indices on their basis.

It is shown that the changes made to the abbreviated version of the nomenclature of the Vernadsky National Library of Ukraine help to improve the electronic catalog and help the work of the systematizer.

К е у в о р д с: electronic catalog of Vernadsky National Library of Ukraine, abbreviated nomenclature Vernadsky National Library of Ukraine, Index UDC, the Newest History of Ukraine, modern historical bibliography.

Vernadsky National Library of Ukraine
3, Holosiivskyi ave., Kiev, 03039, Ukraine
E-mail: vpobeditelnitca@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 12. 04. 2019